

## Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale

Foundation on Inter-Ethnic Relations — o organizație neguvernamentală fondată în 1993 pentru a veni în sprijinul Înaltului Comisar OSCE pentru Minorități Naționale — a facilitat o serie de consultări ale experților, dintre care două au avut loc la Oslo, iar una la Haga. Au făcut parte din această echipă experți în discipline diverse precum drept internațional, lingvistică, politologie, și specialiști totodată în problemele și necesitățile minorităților. Prezentul document, a cărui elaborare s-a finalizat în februarie 1998, este rezultatul colaborării lor.

### **Numele**

1. Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să-și folosească numele în limba proprie în conformitate cu propriile tradiții și propriul sistem lingvistic. Numele trebuie recunoscut în mod oficial și folosit de către autoritățile publice ca atare.

2. În același fel, entitățile private, cum ar fi asociațiile culturale și de afaceri fondate de către persoane aparținând minorităților naționale, se vor bucura de același drept privind denumirea.

3. În zonele locuite de număr semnificativ de persoane aparținând minorităților naționale și unde acestea o vor solicita, autoritățile publice vor lua măsuri pentru a inscripționa, și în limba minorităților naționale, denumirile locale, numele străzilor și alte indicații topografice destinate publicului.

### **Religia**

4. Fiecare persoană are dreptul de a-și alege limba în care își practică, individual sau în comunitate cu alții, propria religie.

5. Pentru ceremoniile sau actele religioase care se referă la statutul civil sau care au efect legal în interiorul statului respectiv, statul poate solicita ca certificatele și documentele privind acest statut să fie întocmite și în limba/limbile oficiale ale statului. Statul poate cere ca registrele privind statutul civil să fie întocmite și în limba/limbile oficiale ale statului de către autoritățile religioase.

### **Viața comunitară și organizațiile neguvernamentale**

6. Orice persoană, inclusiv cele aparținând minorităților naționale, are dreptul de a-și fonda și conduce propria organizație neguvernamentală, asociație sau instituție. Aceste entități pot folosi limba(-ile) pe care o (le) aleg.

7. În cazul în care statul sprijină activ, între altele, activități din sfera socială, culturală și sportivă, o proporție echitabilă trebuie să revină activităților similare desfășurate de către persoanele aparținând minorităților naționale. Sprijinul financiar al statului trebuie acordat fără discriminare activităților din domeniile respective desfășurate în limba (-ile) minorităților naționale.

### **Mass-media**

8. Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a-și crea și menține mass-media în limba maternă. Reglementările privitoare la mass-media audiovizuală trebuie bazate pe criterii obiective și nediscriminatorii și ele nu vor fi folosite pentru restrângerea drepturilor minorităților.

9. Persoanele aparținând minorităților naționale trebuie să aibă acces la timp de emisie în limba maternă în mass-media finanțată de stat. Cantitatea și calitatea timpului de emisie acordat unei minorități la nivel național, regional sau local, trebuie să fie proporțională cu

mărimea numerică și densitatea teritorială a minorității naționale și adecvată situației și necesităților sale.

10. Trebuie garantat caracterul independent al programelor mass-mediei publice și private în limba(-ile) minorităților naționale. Colegiul editorial care supervizează conținutul și orientarea programelor trebuie să fie independent, iar în structura sa trebuie incluse persoane aparținând minorităților naționale și cu o atitudine independentă.

11. Accesul la mass-media străină nu poate fi restrâns în mod nejustificat. Acest acces nu poate justifica reducerea timpului de emisie alocat minorităților în mass-media finanțată din fonduri publice în interiorul statului în care trăiesc aceste minorități.

### **Viața economică**

12. Fiecare persoană, inclusiv cele aparținând minorităților naționale, are dreptul de a-și conduce întreprinderea privată în limba/limbile pe care o (le) alege. Statul poate solicita și folosirea limbii sau limbilor oficiale numai în cazul în care poate fi demonstrat un interes public legitim, cum ar fi interesul privind protecția angajaților și a consumatorilor, ori în cazul tranzacțiilor dintre întreprindere și autoritățile guvernamentale.

### **Autoritățile administrative și serviciile publice**

13. În regiunile și localitățile unde persoanele aparținând minorităților naționale sînt într-un număr semnificativ și unde s-a solicitat aceasta, persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să primească de la instituțiile publice regionale și/sau locale, documente și certificate atît în limba sau limbile oficiale a(le) statului, cît și în limba minorității naționale respective. În mod asemănător, instituțiile publice regionale și/sau locale vor trebui să întocmească registrele civile și în limbile minorității naționale respective.

14. Persoanele aparținând minorităților naționale vor trebui să aibă posibilități corespunzătoare de a-și folosi limba maternă în comunicarea cu autoritățile administrative, în special în regiunile și localitățile unde și-au exprimat această dorință și unde sînt prezente într-un număr semnificativ. În același chip, autoritățile administrative vor asigura, acolo unde este posibil, accesul la serviciile publice și în limba minorității. În acest scop, vor trebui să angajeze personal și/sau conceapă politici și programe de instruire adecvate.

15. În regiunile și localitățile unde persoanele aparținând minorităților naționale se găsesc într-un număr semnificativ, statul va lua măsuri pentru a asigura faptul ca persoanele alese în organismele guvernamentale regionale și locale să poată folosi și limba minorităților naționale în lucrările acestor organisme.

### **Instituțiile naționale independente**

16. Statul pe teritoriul căruia trăiesc persoane aparținând minorităților naționale se va asigura ca, pentru cazurile în care aceste persoane consideră că li s-au încălcat drepturile lingvistice, ele să aibă, pe lîngă căile legale corespunzătoare, acces la instituțiile naționale independente, cum ar fi instituția avocatului poporului sau comisiile de drepturile omului.

### **Justiția**

17. Toate persoanele, inclusiv cele aparținând unei minorități naționale, au dreptul să fie informate în mod prompt, într-o limbă pe care o înțeleg, asupra motivului pentru care au fost arestate și/sau deținute, precum și asupra naturii și cauzei oricărei acuzații formulate împotriva lor, și au totodată dreptul să se apere în această limbă, dacă este necesar, cu asistența gratuită a unui interpret înainte, în timpul procesului și la apel.

18. În regiunile și localitățile în care persoanele aparținând unei minorități naționale sînt prezente într-un număr considerabil și unde a fost exprimată această dorință, persoanele

aparținând acestor minorități trebuie să aibă dreptul de a se exprima în limba maternă în cursul procedurilor judiciare, dacă este necesar, cu asistența gratuită a unui interpret sau translator.

19. În regiunile și localitățile în care persoanele aparținând unei minorități naționale se găsesc într-un număr semnificativ și a fost exprimată dorința în acest sens, statul trebuie să acorde considerația cuvenită introducerii limbii materne în toate procedurile juridice ce vizează aceste persoane.

#### **Privarea de libertate**

20. Directorul unei închisori ca și personalul acesteia trebuie să poată vorbi limba sau limbile majorității prizonierilor, sau limba înțeleasă de majoritatea lor. Trebuie orientate în acest sens recrutarea personalului sau trebuie concepute programe de instruire a acestuia. Atunci când este necesar, se va apela la serviciile unui interpret.

21. Deținuții aparținând unei minorități naționale vor avea dreptul de a folosi ce limbă doresc în comunicarea cu colegii lor precum și cu alte persoane. Autoritățile vor adopta, ori de câte ori este posibil, măsuri care să le faciliteze prizonierilor comunicarea în limba maternă atât oral cât și în corespondența personală, în limitele prescrise de lege. Legat de aceasta, persoanele deținute ar trebui, în general, să fie repartizate într-o închisoare aflată aproape de locul lor de rezidență.

### **Notă explicativă la Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale**

#### **Introducere generală**

Articolul 1 al **Declarației Universale a Drepturilor Omului** se referă la demnitatea tuturor ființelor umane ca la conceptul fundamental ce stă la baza tuturor standardelor referitoare la drepturile omului. Articolul 1 al **Declarației** afirmă: „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi...*” Importanța acestui articol este de neprețuit. Nu numai că se referă la drepturile omului în general, dar constituie totodată unul din fundamentele drepturilor lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale. Egalitatea în demnitate și drepturi presupune respectul pentru identitatea individului ca ființă umană. Limba constituie una dintre componentele fundamentale ale identității umane. Ca urmare, respectul pentru demnitatea unei persoane este strâns legat de respectul față de identitatea persoanei, și, prin aceasta, față de limba [maternă a] persoanei.

În acest context, **Pactul internațional cu privire la drepturile politice și civile** prezintă o importanță considerabilă. Articolul 2 al **Convenției** cere statelor să garanteze tuturor indivizilor de pe teritoriul lor și aflați sub jurisdicția lor respectarea drepturilor „*fără nici o deosebire cum ar fi ...limba...*”. Articolul 19 al **Convenției** garantează libertatea de exprimare care, potrivit formulării **Convenției**, nu asigură numai împărtășirea și obținerea informațiilor și ideilor de orice fel și indiferent de frontiere, dar prevede totodată ca acest lucru să aibă loc prin intermediul limbii alese de fiecare. Primirea și răspîndirea de informații presupune totodată și participarea activă a oamenilor în cadrul comunității. În acest context, prezintă o relevanță deosebită articolele 21 și 22 al **Pactului** ce garantează dreptul la liberă întrunire și asociere.

În mod similar, în Europa, libertatea de exprimare stipulată în Articolul 10 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**, și în conformitate cu Articolul 14 al aceleiași **Convenții**, trebuie „*să fie asigurată fără nici o deosebire întemeiată de pildă pe... limbă...*” **Declarația cu privire la libertatea de exprimare și informare a Consiliului European**, făcînd referire explicită atât la **Declarația Universală a Drepturilor Omului** cât și la **Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**, afirmă că „*libertatea de exprimare și*

*informare este necesară pentru dezvoltarea socială, economică, culturală și politică a fiecărei persoane, și constituie o condiție a progresului armonios al grupurilor sociale și culturale, al națiunilor și al comunității internaționale*". În acest context, sînt importante libertatea de întrunire pașnică și de asociere, garantate de Articolul 11 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**.

În contextul OSCE, aceleași idei fundamentale privind libertatea de exprimare, întrunire și asociere sînt enumerate în paragrafele 9.1–9.3 al **Documentului Reuniunii de la Copenhaga al Conferinței asupra Dimensiunii Umane**.

În **Carta de la Paris pentru o Nouă Europă**, șefii statelor și guvernele membre ale OSCE „afirmă că, fără nici o deosebire, fiecare individ are dreptul la... libertatea de exprimare, libertatea de asociere și întrunire pașnică, ...”

Articolul 27 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** reprezintă o altă prevedere de bază cu influență directă asupra drepturilor lingvistice ale minorităților naționale. El afirmă că „nu poate fi limitat dreptul persoanelor aparținînd minorităților de a-și folosi limba în comun cu ceilalți membri ai grupului lor”.

În mod asemănător, Articolul 2 (1) al **Declarației ONU cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale, etnice, religioase și lingvistice** proclamă dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de „a-și folosi liber propria limbă, fără vreo discriminare, în particular sau în public”.

Articolul 10 (1) al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale a Consiliului Europei** stipulează că statele vor recunoaște dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de „a-și folosi propria limbă în particular și în public, liber și fără nici o imixtiune, în scris și vorbit”.

Cu toate că aceste prevederi se referă la folosirea limbilor minoritare în public și particular, ele nu delimitează sfera „publică” de sfera „particulară”. Într-adevăr, aceste sfere se pot suprapune. Un astfel de caz ar putea fi, de exemplu, încercarea de fondare de către indivizi sau comunități a unor școli sau a unei mass-medii proprii. O inițiativă privată poate deveni, pe parcurs, de interes public legitim. Un astfel de interes poate genera reglementări publice.

Folosirea limbilor minorităților „în public și în particular” de către persoanele aparținînd minorităților naționale nu poate fi luată în considerare fără a se face referire la educație. Problemele educaționale, din perspectiva relației lor cu limbile minorităților naționale, sînt discutate în detaliu în **Recomandările de la Haga privind drepturile educaționale ale minorităților naționale**, care au fost redactate la cererea Înalțului Comisar OSCE pentru Minoritățile Naționale de către Fundația pentru relații interetnice, în colaborare cu experți de renume mondial atît în domeniul internațional al drepturilor omului, cît și în cel al educației. **Recomandările de la Haga** au fost concepute în vederea facilitării unei înțelegeri mai clare a instrumentelor internaționale referitoare la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale, din acest domeniu de o importanță vitală pentru păstrarea și dezvoltarea identității persoanelor aparținînd minorităților naționale.

Instrumentele internaționale de drepturile omului stipulează că drepturile omului sînt universale, de ele trebuind să se bucure fiecare persoană, fără discriminare. Totuși, majoritatea drepturilor omului nu sînt absolute, iar prevederile internaționale conțin un număr limitat de situații în care statele își pot justifica restrîngerea anumitor drepturi. Restrîngerea drepturilor omului, permisă de legislația internațională, poate fi invocată în situații de urgență în care sînt periclitate vieți omenești și în situațiile care reprezintă un pericol pentru drepturile și libertățile celorlalți, sau în situații care contravin moralei, sănătății publice, securității naționale și a bunăstării generale într-o societate democratică<sup>1</sup>. În legislația referitoare la drepturile omului, restrîngerile libertăților trebuie interpretate în mod restrictiv.

Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și folosi limba(-ile) în public și în particular, prevăzute și elaborate în **Recomandările de la Oslo cu privire la drepturile lingvistice ale minorităților naționale**, trebuie considerate într-un context echilibrat al participării depline în cadrul întregii societăți. **Recomandările** nu propun o abordare izolaționistă, ci mai degrabă una care să încurajeze un echilibru între dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și păstra și dezvolta propria identitate, cultură și limbă, și necesitatea asigurării că ele se vor putea integra deplin și ca membri egali în ansamblul societății. Din această perspectivă, o atare integrare nu poate avea loc fără o cunoaștere temeinică a limbii(-lor) oficiale a(le) statului. Prevederile pentru o astfel de educație sînt formulate în articolele 13 și 14 ale **Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale**, și în articolele 28 și 29 ale **Convenției privind drepturile copilului**, care conferă dreptul la educație și impun statului să prevadă obligativitatea educației. În același timp, articolul 14, paragraful 3 din **Convenția-Cadru pentru protecția minorităților naționale** stipulează predarea limbii minoritare „*fără a se aduce atingere învățării limbii oficiale ori predării în această limbă*”.

### Numele

1. Articolul 11, paragraful 1 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale**, stipulează că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a-și folosi numele și prenumele în propria limbă. Acest drept, a cărui exercitare constituie fundamentul identității personale, va trebui aplicat în funcție de condițiile fiecărui stat. De exemplu, autoritățile publice vor putea folosi în mod justificat transcrierea fonetică în limba sau limbile oficiale al(e) statului a numelui persoanelor aparținând minorităților naționale. Totuși, aceasta trebuie să se facă în concordanță cu limba și tradiția minorității naționale în cauză. În lumina acestui drept elementar, legat atât de limba cît și de identitatea individului, persoanele care au fost constrînse de către autoritățile publice să renunțe la numele lor originale sau tradiționale sau ale căror nume au fost schimbate împotriva voinței lor, sînt îndreptățite să le reia fără a fi obligate la suportarea vreunei cheltuieli.

2. Numele constituie, de asemenea, un element important și în identitatea persoanelor juridice, în special în contextul persoanelor aparținând minorităților naționale care acționează în comun. Articolul 2, paragraful 1 al **Declarației ONU cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, religioase și lingvistice** proclamă dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale „*de a-și folosi propria lor limbă, în particular sau în public, liber și fără imixtiuni sau alte forme de discriminare*”. Articolul 10, paragraful 1 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale** stipulează că statele vor recunoaște dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale „*de a-și folosi limba liber și fără vreo imixtiune, în privat și în public, oral și scris*”. Articolul 27 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** declară că „*persoanele aparținând ... minorităților nu pot fi lipsite de dreptul..., în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, ...de a-și folosi propria lor limbă*”. Dreptul unei persoane de a-și folosi în public propria limbă, în comun cu ceilalți membri ai grupului ei și fără vreo imixtiune sau orice formă de discriminare, constituie o indicație clară că entitățile legale — instituții, asociații, organizații sau întreprinderi economice —, fondate și conduse de persoane aparținând minorităților naționale vor avea dreptul să adopte denumiri în limba lor minoritară. O astfel de denumire a unei persoane juridice va fi recunoscută de autorități și folosită în concordanță cu sistemul și tradițiile lingvistice ale comunității respective.

3. Articolul 11, paragraful 3 din **Convenția-Cadru** prevede „*în ariile locuite în mod tradițional de un număr substanțial de persoane aparținând unei minorități naționale, părțile vor depune eforturi... pentru expunerea denumirilor locale tradiționale, a denumirilor străzilor și a altor indicații topografice destinate publicului, deopotrivă în limba minoritară,*

*acolo unde există o cerere suficientă pentru astfel de indicații.” Refuzul recunoașterii legalității istorice a denumirilor mai sus menționate poate fi considerat drept o tentativă de revizuire a istoriei și de asimilare a minorităților, ceea ce constituie un pericol grav pentru identitatea persoanelor aparținând minorităților naționale.*

### **Religia**

4. Articolul 27 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** afirmă că *„în statele în care există minorități etnice, religioase sau lingvistice, persoanele aparținând acestor minorități nu pot fi lipsite de dreptul ... de a-și profesa și practica propria lor religie sau de a-și folosi propria lor limbă, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor”*. Articolul 3, paragraful 1 al **Declarației ONU cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale** stipulează că *„persoanele aparținând minorităților naționale pot să-și exercite drepturile..., individual și în comun cu alți membri ai grupului lor, fără nici o discriminare”*.

Credința și practicarea ei „în comun” este un domeniu de mare importanță pentru multe persoane aparținând minorităților naționale. În acest context, trebuie remarcat că dreptul persoanei la propria religie este nelimitat și garantat de Articolul 18, paragraful 1 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și de Articolul 9, paragraful 1 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale**. Cu toate acestea, libertatea individului de a-și manifesta credința și religia, incluzând aici și serviciile religioase publice, constituie subiectul unor limitări în următoarele paragrafe al aceluiași articol. Aceste limitări trebuie prevăzute de legislație și trebuie să fie legate de ordinea și siguranța publică, sănătate, morală și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale celorlalți. Ele trebuie să fie rezonabile și proporționale scopului preconizat, iar statele nu le vor putea invoca pentru a sufoca aspirațiile spirituale, lingvistice sau culturale legitime ale persoanelor aparținând minorităților naționale.

5. Riturile religioase, cum ar fi ceremoniile de nuntă sau înmormântare, pot constitui, de asemenea, acte civile legale, în unele țări ele determinând statutul civil. În asemenea cazuri, trebuie luat în considerare interesul public. Având în vedere principiul că factorii administrativi nu trebuie să obstrucționeze exercitarea drepturilor omului, autoritățile publice nu vor impune nici o restricție lingvistică asupra comunităților religioase. Acest principiu se va aplica în egală măsură și funcțiilor administrative asumate de o comunitate religioasă și care s-ar putea suprapune cu jurisdicția civilă. Totuși, statul poate cere comunităților religioase să înregistreze actele civile oficiale pentru care este autorizat și în limba(-ile) oficială(e) ale statului pentru ca acesta să-și poată exercita atribuțiunile legitime de reglementare și administrare.

### **Viața comunitară și organizațiile neguvernamentale**

6. Viața comunitară a persoanelor aparținând minorităților naționale, activitatea lor „în comunitate” potrivit definiției instrumentelor internaționale, se manifestă în numeroase activități și arii de interes. Nu pe ultimul loc se află viața propriilor organizații neguvernamentale, asociații și instituții, a căror existență este, de obicei, vitală pentru păstrarea și dezvoltarea propriei identități și este, de regulă, considerată benefică, contribuind la dezvoltarea societății civile și a valorilor democratice în cadrul statului.

Articolele 21 și 22 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și articolul 11 al **Convenției europene pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale** garantează dreptul persoanelor la libertatea de asociere și de întrunire. Dreptul persoanelor de a acționa „în comun” cu ceilalți membri ai grupului lor — dreptul lor de a fonda și conduce propriile organizații neguvernamentale, asociații și instituții — constituie cheia de boltă a unei societăți democratice și deschise. Articolul 27 al aceluiași **Pact** afirmă că

„persoanele aparținând... minorităților nu pot fi lipsite de dreptul ... de a-și folosi propria lor limbă, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor”. De aceea, este, în general, recomandabil ca autoritățile publice să nu se implice în problemele interne ale acestor entități acționând „în comunitate”, și nici să le impună vreo limitare, alta decât cele prevăzute de legislația internațională. În mod asemănător, articolul 17, paragraful 2 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale** angajează statele „să nu aducă atingere dreptului persoanelor aparținând minorităților naționale de a participa la activitățile organizațiilor neguvernamentale, atât la nivel național, cât și internațional”.

Articolul 2, paragraful 1 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** stipulează că fiecare stat se angajează „să garanteze tuturor indivizilor de pe teritoriul lor și aflați sub jurisdicția lor drepturile recunoscute în prezentul Pact, fără nici o deosebire de... limbă”. În conformitate cu acest standard, statele nu vor putea practica față de organizațiile neguvernamentale discriminări bazate pe limbă și nici să le impună vreo restricție lingvistică improprie. Făcute fiind aceste precizări, autoritățile publice pot solicita, pe baza unui interes public legitim, ca astfel de organizații, asociații sau instituții să se conformeze legislației interne și să includă și limba(-ile) oficială(-e) a(le) statului în situațiile care presupun contacte cu instituții publice.

Luând în considerare posibilele resurse, paragraful 32.2 al **Documentului Reuniunii de la Copenhaga** prevede că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul „să-și creeze și mențină propriile lor instituții, organizații sau asociații educative, culturale și religioase, care pot solicita contribuții financiare benevole și alte contribuții, inclusiv un ajutor public, conform legislației naționale”. În consecință, statele nu pot împiedica aceste entități să solicite contribuții financiare de la bugetul de stat și de la surse internaționale publice, cât și de la sectorul privat.

7. Referitor la finanțarea de către stat a activităților organizațiilor neguvernamentale, între altele, în domeniul social, cultural sau sportiv, aplicarea principiilor egalității și nediscriminării impune autorităților să asigure o împărțire corespunzătoare a fondurilor pentru activitățile similare în limbile minorităților naționale de pe teritoriul lor. În acest context, articolul 2, paragraful 1 al **Pactului internațional** subliniază nu numai necesitatea nediscriminării persoanelor pe criteriu lingvistic, dar stipulează în articolul 2, paragraful 2 că statele „vor acționa... pentru adoptarea măsurilor legislative sau de alt gen, necesare pentru ca drepturile prevăzute în prezentul Pact să devină efective”. Mai mult, articolul 2, paragraful 2 al **Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială** (care încearcă să elimine orice deosebire, excludere, restricție, ori preferință bazată pe rasă, culoare, descendență, origine națională sau etnică) stipulează că „Statele parte vor lua, dacă împrejurările o vor cere, măsuri speciale și concrete în domeniul social, economic, cultural și altele, pentru a asigura în mod corespunzător dezvoltarea sau protecția anumitor grupuri rasiale sau anumitor indivizi aparținând acestor grupuri, pentru a le garanta, în condiții de egalitate, deplină exercitare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. Întrucât adeseori limba este considerată criteriu de definire a etnicității după cum reiese din protecția stipulată de convenția mai sus amintită, comunitățile cu limbă minoritară pot avea dreptul să beneficieze de aceste „măsuri speciale și concrete”.

La nivel european, paragraful 31 al **Documentului de la Copenhaga** stipulează că „Statele participante vor adopta, dacă e cazul, măsuri speciale având drept scop garantarea pentru persoanele aparținând minorităților naționale a deplinei egalități cu ceilalți cetățeni în exercitarea și beneficierea de drepturile omului și de libertățile fundamentale”. Articolul 4, paragraful 2 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale** obligă statele „să adopte, dacă este cazul, măsuri adecvate pentru a promova, în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale, egalitatea deplină și efectivă între persoanele aparținând unei minorități naționale și cele aparținând majorității”; paragraful 3 al aceluiași

articol precizează în continuare că „măsurile adoptate în conformitate cu paragraful 2 nu vor fi considerate acte de discriminare”. Mai mult, articolul 7, paragraful 2 al **Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare** stipulează că „adoptarea de măsuri speciale în favoarea limbilor regionale sau minoritare, destinate să promoveze egalitatea între vorbitorii acestor limbi și restul populației, sau urmărind să țină seama de situațiile lor specifice, nu este considerată ca un act de discriminare față de vorbitorii limbilor mai răspândite”. În acest context, deci, autoritățile publice trebuie să asigure o împărțire echitabilă a fondurilor din bugetul de stat alocate activităților desfășurate de persoanele aparținând minorităților naționale, între altele, în domeniile social, cultural sau sportiv. Aceste fonduri pot fi alocate sub forma unor subvenții, beneficii publice sau scutiri de taxe.

### **Mass-media**

8. Articolul 19 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice**, care garantează dreptul la opinie și la exprimarea ei, este un punct de referință fundamental în ce privește rolul și locul mass-mediei în societățile democratice. În vreme ce articolul 19, paragraful 1 prevede că „fiecare persoană are dreptul la propria opinie fără imixtiune [din partea statului]”, articolul 19, paragraful 2 garantează libertatea tuturor persoanelor de „a căuta, obține și distribui informații de orice natură, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă sau tipărită, sub forma operelor de artă, sau prin mijlocul ales de ele”. Articolul 10 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** garantează, într-un mod similar, dreptul la libera exprimare. Statele membre ale Consiliului European au reiterat în articolul 1 al **Declarației cu privire la libertatea expresiei și a informației** „atașamentul lor ferm față de principiile libertății de exprimare și informare, ca elemente de bază ale unei societăți democratice și pluraliste”. În baza acestuia, statele declară în cadrul aceluiași instrument că „în domeniul informației și al mass-mediei ele încearcă să obțină... d. Existența unei mari varietăți a unei mass-medii independente și autonome care să permită reflectarea diversității ideilor și a opiniilor.”

Articolul 9, paragraful 1 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale** prevede în mod clar că persoanele aparținând minorităților naționale sînt libere „să-și exprime opiniile, să primească și să împartă informații și idei în limba lor minoritară, fără imixtiuni din partea autorităților publice și independent de frontiere...”. Aceeași prevedere angajează în continuare statele „să asigure, în cadrul sistemului lor legal, nediscriminarea persoanelor aparținând minorităților naționale în accesul lor la mass-media”. Articolul 9, paragraful 3 al **Convenției-Cadru** stipulează că statele „nu vor crea obstacole în calea înființării și utilizării presei scrise de către persoanele aparținând minorităților naționale.” Aceeași prevedere cere ca „prevederile referitoare la radio și televiziune, statele vor veghea ca, în măsura posibilului..., persoanelor aparținând minorităților naționale să le fie acordată posibilitatea de a-și crea și utiliza propriile mijloace de informare”. Trebuie, de asemenea, remarcat că mass-media poate constitui entități de tipul celor prevăzute, *inter alia*, în paragraful 32.2 al **Documentului de la Copenhaga** care asigură persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul „să-și creeze și mențină propriile lor instituții, organizații sau asociații ...”. Chiar dacă acest standard nu include în mod explicit referiri la mass-media, aceasta de multe ori joacă un rol fundamental în promovarea și păstrarea limbii, culturii și identității.

Deși e mai presus de orice îndoială că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a-și crea și menține propria mass-medie, este de asemenea adevărat că acest drept constituie obiectul unor restricții prevăzute de dreptul internațional, cât și al unor cerințe legitime din partea statului cu privire la reglementarea mass-mediei. Articolul 9, paragraful 2 al **Convenției-Cadru** evidențiază acest fapt subliniind foarte clar că libertatea de exprimare prevăzută în articolul 9, paragraful 1 al **Convenției-Cadru** „nu împiedică părțile să utilizeze



*un regim de autorizare, nediscriminatoriu și fondat pe criterii obiective, pentru societățile de radio, televiziune și cinema*”. Cerințele legale, dacă necesare și justificate, nu vor fi folosite pentru a împiedica exercitarea acestui drept.

9. Chestiunea accesului la mass-media subvenționată din fonduri publice este strâns legată de conceptul libertății de exprimare. Articolul 9, paragraful 1 al **Convenției-Cadru** stipulează că libertatea de expresie a persoanelor aparținând minorităților naționale include libertatea de distribuire a informațiilor și ideilor în limba minoritară, fără imixtiuni din partea autorităților publice, și continuă prin a specifica că *„persoanele aparținând unei minorități naționale nu trebuie discriminate în accesul la mijloacele de informare”*. Articolul 9, paragraful 4 al **Convenției-Cadru** stipulează că *„Părțile vor adopta măsuri adecvate pentru facilitarea accesului persoanelor aparținând minorităților naționale la mijloacele de informare”*. Acesta înseamnă că o minoritate națională formată dintr-un număr substanțial de membri trebuie să aibă acces la un timp de emisie adecvat la radioul sau televiziunea publică, dimensiunea numerică a minorității respective trebuind să aibă relevanță asupra timpului de emisie alocat.

Cu toate acestea, dimensiunea numerică și densitatea nu pot fi singurul criteriu în luarea deciziei de alocare a timpului de emisie al unei minorități naționale. În cazul comunităților mai mici, trebuie avute în vedere un timp minim și resurse viabile fără de care minoritățile mai restrânse nu pot face uz în mod adecvat de mass-media.

Mai mult, calitatea timpului alocat programelor pentru minorități este o problemă care trebuie abordată într-un mod nediscriminatoriu și rezonabil. Timpul de emisie acordat programelor în limbile minorităților trebuie să fie de așa natură încât persoanele aparținând minorităților naționale să poată beneficia de el la maxim. În acest scop, autoritățile publice vor asigura transmiterea acestor programe în perioade rezonabile ale zilei.

10. Într-o societate deschisă și democratică, conținutul programelor mass-media nu trebuie cenzurat fără motiv de către autoritățile publice. Libertatea de expresie garantată de Articolul 19, paragraful 1 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și de Articolul 10, paragraful 1 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** sînt relevante în această privință. Orice restricție care ar putea fi impusă de către autoritățile publice va trebui să fie în conformitate cu Articolul 19, paragraful 3 al **Pactului**, care stipulează că aceste restricții *„vor fi numai cele prevăzute de către lege și cele necesare pentru a) respectarea drepturilor și reputației celorlalți și b) pentru apărarea siguranței naționale sau a ordinii publice (ordre public), sau a sănătății și moralei publice”*. Articolul 10, paragraful 2 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** prevede restricții aproape identice asupra imixtiunii autorităților publice în exercitarea libertății de exprimare.

Trebuie dezvoltate mecanisme care să garanteze faptul că programele mass-mediei publice, create de sau pentru minoritățile naționale, reflectă interesele și necesitățile membrilor comunității respective și sînt percepute de către aceștia ca fiind independente. În acest context, participarea persoanelor aparținând minorităților naționale (în calitatea lor de persoane particulare) la producerea programelor va contribui la asigurarea independenței mass-mediei și va răspunde nevoilor comunităților respective.

În conformitate cu principiul egalității și nediscriminării, compoziția [etnică] a instituțiilor publice trebuie să reflecte componența populației pe care o deservesc. Același lucru este valabil și pentru mass-media publică. Articolul 15 al **Convenției-Cadru** angajează statele să creeze *„condițiile necesare pentru participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și la treburile publice, în special acelea care le privesc direct.”* Articolul 2 al **Convenției nr. 111 cu privire la discriminarea în materie de angajare și ocupație a Organizației Internaționale a Muncii** este și mai explicit în angajarea statelor în *„practicarea unei politici naționale care să*

*promoveze... șanse și tratamente egale în materie de angajare și ocupație, ținând spre eliminarea oricărei discriminări în această privință*". Angajarea nediscriminativă a persoanelor aparținând minorităților naționale în mass-media va contribui la reprezentativitatea și obiectivitatea mass-mediei.

11. Respectând spiritul Articolului 19, paragraful 2 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și al Articolului 9, paragraful 1 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale**, precum și în concordanță cu principiul nediscriminării, accesul la programele în limba persoanelor aparținând minorităților naționale, transmise dintr-o altă țară sau din țara-mamă, nu va justifica diminuarea timpului de emisie alocat minorității respective în mass-media publică din cadrul statului în care trăiesc membrii acesteia.

Accesul transfrontalier la informații și rețele mass-media constituie un element fundamental al dreptului la informație care, în contextul unui progres tehnologic accelerat, prezintă o importanță tot mai mare. În consecință, la cererea acordării licenței de transmisie pentru televiziune sau radio, de exemplu, nu este legitim refuzul autorizării de către stat a preluării stațiilor de televiziune sau radio situate în țara-mamă, dacă minoritatea în cauză și-a exprimat dorința de a avea acces la acestea. Acest drept se referă nu numai la televiziune și radio, ci și la rețelele electronice informaționale în limba minorităților naționale.

Ca o chestiune cu caracter general, statele membre ale Consiliului Europei prin Articolul III, paragraful c) al **Declarației cu privire la libertatea expresiei și a informației** au hotărât „*să promoveze fluxul liber al informației, contribuind astfel la înțelegerea internațională, la o mai bună cunoaștere a convingerilor și tradițiilor, la respectarea diversității de opinie și la îmbogățirea reciprocă a culturilor*". Statele vor trebui să-și adapteze politica privind legăturile mass-mediei în afara granițelor conform spiritului acestei prevederi.

### **Viața economică**

12. Instrumentele internaționale fac puține referiri la drepturile de natură economică ale persoanelor aparținând minorităților naționale. Totuși, instrumentele internaționale se referă la dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și folosi liber propria limbă în particular sau public, liber și fără vreo discriminare, în scris și vorbit, individual și în comun cu alții. Articolul 19, paragraful 2 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și Articolul 10, paragraful 1 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** garantează nu numai libertatea de exprimare a ideilor și opiniilor transmise altora (conținutul comunicării), ci și a limbii alese ca mediu de comunicare. Aceste drepturi, asociate cu dreptul la egalitate și nediscriminare, implică dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și derula activitățile economice în limba aleasă de către ele. Având în vedere importanța comunicării eficiente a întreprinzătorilor particulari cu clienții și a derulării activităților în condiții juste, nu ar trebui impuse restricții inutile în libera alegere a limbii.

Articolul 11, paragraful 2 al **Convenției-Cadru** stipulează că „*fiecare persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul de a expune în limba sa minoritară însemne, inscripții și alte informații cu caracter privat, vizibile publicului*". În **Convenția-Cadru** expresia „*cu caracter privat*” se referă la tot ceea ce nu este oficial. În consecință, statele nu pot impune nici o restricție privind folosirea limbii în administrarea unităților comerciale private.

Totuși, statul poate solicita folosirea limbii sau limbilor oficiale ale statului în acele sectoare ale activității economice care afectează exercitarea drepturilor celorlalți sau necesită schimburi și comunicare cu instituțiile publice. Aceasta decurge din restricțiile permissive privind libertatea de expresie ale Articolului 19, paragraful 3 al **Pactului internațional cu**

**privire la drepturile civile și politice și din Articolul 10, paragraful 2 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.** În vreme ce prevederile permissive ale articolelor mai sus menționate pot justifica restricții asupra conținutului comunicării, ele nu vor putea justifica niciodată restricții asupra folosirii limbii ca mediu de comunicare. Cu toate acestea, protecția drepturilor și libertăților celorlalți și necesitățile administrației publice pot, foarte bine, justifica anumite prevederi specifice pentru folosirea și a limbii sau limbilor oficiale ale statului. Aceasta se aplică, în funcție de circumstanțe, sectoarelor de activitate cum ar fi sănătatea și siguranța locului de muncă, protecția consumatorului, relațiile de muncă, impozitarea, raporturile financiare, asigurările de sănătate, ajutorul de șomaj și transporturi. În baza unui interes public legitim, statul poate, pe lângă folosirea unei alte limbi, solicita folosirea, pentru inscripționare și însemne, și a limbii sau limbilor oficiale ale statului în astfel de activități economice — conform prevederilor paragrafului 60 al **Raportului explicativ la Convenția-Cadru pentru protecția minorităților naționale.** În concluzie, statul nu va putea interzice niciodată folosirea unei limbi, însă poate, în baza unui interes public legitim, impune și folosirea limbii sau limbilor oficiale ale statului.

Consecvente cu logica unui interes public legitim, orice dispoziții privind folosirea limbii pe care le-ar putea prevedea statul trebuie să fie proporționale cu interesul public care se presupune a fi astfel servit. Proporționalitatea oricărei dispoziții trebuie determinată de măsura în care ea este necesară. Astfel, de exemplu, în interesul sănătății și siguranței locurilor de muncă, statul poate solicita întreprinderilor particulare inscripționarea și în limba(-ile) oficială(-e) a(le) statului pe lângă inscripțiile în limba aleasă de către întreprindere. În mod asemănător, în vederea unei impozitări corecte, statul poate solicita înaintarea formularelor administrative în limba(-ile) oficială(-e) a(le) statului, iar, în cazul unui audit efectuat de autoritățile publice, statul poate cere ca actele relevante să fie puse la dispoziția acestora și în limba(-ile) oficială(-e) a(le) statului; totuși, în acest ultim caz, statul nu poate cere întreprinderilor particulare să își întocmească toate actele în limba(-ile) oficială(-e) a(le) statului, ci doar ca întreprinderile respective să își asume eventuala lor traducere. Aceasta fără a aduce vreun prejudiciu dreptului persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și folosi limba(-ile) materne în relațiile cu autoritățile administrative, conform prevederilor Articolului 10, paragraful 2 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale.**

#### **Autoritățile administrative și serviciile publice**

13/14/15. Statele participante la procesul O.S.C.E. s-au angajat să ia măsuri care să contribuie la crearea unui mediu dinamic, propice nu numai păstrării identității persoanelor aparținând minorităților naționale (incluzând și limba lor), ci și dezvoltării și promovării acestora. Ca o consecință, aceste state s-au angajat să respecte „*dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a participa efectiv la treburile publice*”, așa cum este subliniat și în paragraful 35 al **Documentului de la Copenhaga.** Articolul 10, paragraful 2 al **Convenției-Cadru pentru protecția minorităților naționale** cere explicit statelor „*să permită folosirea limbii minoritare în raporturile dintre aceste persoane și autoritățile administrative*”. Paragraful 35 al **Documentului de la Copenhaga** face, de asemenea, referire la posibilitatea creării unui mediu favorabil participării minorităților naționale la treburile publice, în propria lor limbă, prin crearea „*de administrații locale sau autonome corespunzătoare, potrivit situației istorice și teritoriale specifice acestor minorități, în conformitate cu politica statului respectiv*”. Articolul 15 al **Convenției-Cadru** angajează statele să creeze „*condițiile necesare pentru participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și la treburile publice, în special la cele care le privesc direct*”. Aceste prevederi obligă autoritățile publice să permită persoanelor aparținând minorităților naționale să se adreseze autorităților publice în limba lor

maternă sau să primească certificate și atestări civile în limba lor maternă. În conformitate cu principiul egalității și nediscriminării, aceste prevederi presupun o relație de participare dinamică în cadrul căreia limba minorității poate fi un mijloc de comunicare eficient în viața politică locală și în interfața dintre cetățeni și autoritățile publice în privința serviciilor publice.

Reprezentativitatea etnică a instituțiilor și agențiilor administrative menite să servească populația reprezintă, în general, reflectarea unei societăți deschise, pluraliste și nediscriminatorie. În vederea contracarării efectelor unei discriminări din trecut sau prezente, **Articolul 2 al Convenției nr. 111 cu privire la discriminarea în materie de angajare și ocupație al Organizației Internaționale a Muncii** cere statelor să „*susțină o politică națională menită să promoveze...egalitatea în șanse și tratament în materie de angajare și ocupație, în vederea eliminării oricărei discriminări în acest domeniu*”.

În conceperea și implementarea programelor și serviciilor destinate publicului, este firesc să ne așteptăm ca guvernele devotate principiilor mai sus menționate să ia în considerare dorințele exprimate de persoanele aparținând minorităților naționale precum și principiul justificării numerice. Acolo unde s-a exprimat nevoia, iar cifrele sînt semnificative, echitatea cere ca contribuabilii aparținând minorităților naționale să aibă acces la serviciile publice în propria lor limbă. Aceasta se aplică mai ales în cazul serviciilor sociale și de sănătate, care au impact direct și fundamental asupra vieții oamenilor.

În conformitate cu principiile egalității și al nediscriminării, este de presupus ca autoritățile administrative să trateze persoanele aparținând minorităților naționale într-o manieră echitabilă și neexclusivistă. Statele trebuie să recunoască realitățile demografice din regiunile aflate sub jurisdicția lor. Mai presus de orice, statele nu trebuie să încerce ca, prin modificarea realității demografice a unei regiuni, să se sustragă obligațiilor pe care le au. **Articolul 16 al Convenției-Cadru** angajează statele să se abțină de la măsuri care să schimbe în mod arbitrar proporția populației în zonele locuite de persoanele aparținând minorităților naționale prin restrîngerea obiectivă a drepturilor acestor minorități. Astfel de măsuri ar putea fi, de pildă, exproprierile arbitrare, evacuările, expulzările precum și redesenarea arbitrară a granițelor administrative și manipularea recensămintelor.

### **Instituțiile naționale independente**

16. Drepturile omului capătă înțeles pentru preconizații lor destinatari atunci cînd autoritățile publice ale statului creează mecanisme care să asigure faptul că drepturile garantate de declarațiile și convențiile internaționale sau de legislația internă sînt aplicate și protejate cu adevărat. Ca o completare a procedurilor judiciare, instituțiile naționale independente oferă de obicei recursuri mai rapide și mai puțin costisitoare fiind, ca atare, mult mai accesibile.

În cadrul **Convenției cu privire la eliminarea discriminării rasiale**, discriminarea nu este definită în funcție de criterii legate strict de rasă. **Articolul 1, paragraful 1 al Convenției** stipulează că prin conceptul de discriminare rasială se înțelege „*orice distincție, excludere, restrîngere ori preferință bazată pe rasă, culoare, descendență sau origine națională ori etnică și care are ca scop sau efect anularea sau obstrucționarea recunoașterii sau exercitării, în deplină egalitate, a drepturilor umane și libertăților fundamentale în sfera politică, economică, socială, culturală ori de alt fel a vieții publice*”. **Articolul 6 al Convenției** afirmă că „*statele parte vor asigura, prin intermediul tribunalelor naționale competente și al altor instituții naționale independente, tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor o protecție eficientă și compensații împotriva oricăror acte de discriminare rasială ce constituie o încălcare a drepturilor sale umane și a libertăților fundamentale în disprețul acestei Convenții...*”. În acest context, crearea de către state a unor instituții naționale independente care pot acționa ca mecanisme de reparație și compensare, precum

instituția avocatului poporului sau o comisie pentru drepturile omului, constituie măsura naturii democratice și pluraliste a unui stat. Astfel, făcând trimitere la **Rezoluția 48/134 din 20 decembrie 1993 a Națiunilor Unite**, Consiliul Europei a încurajat, în **Recomandarea Nr.R(97)14 din 30 decembrie 1997 a Comitetului de Miniștri**, crearea „*instituțiilor naționale de drepturile omului, în special a comisiilor de drepturile omului cu o componență pluralistă, a avocatului poporului sau a altor instituții similare*”. Atari mecanisme de reparație trebuie puse și la dispoziția persoanelor aparținând minorităților naționale care consideră că le-au fost încălcate drepturile lingvistice ori alte drepturi.

### **Autoritățile judiciare**

17/18. Legislația internațională obligă autoritățile publice să garanteze ca toate persoanele arestate, acuzate și judecate să fie informate, într-o limbă pe care o înțeleg, asupra acuzațiilor ce li se aduc și asupra tuturor celorlalte proceduri. Dacă este necesar, se asigură asistența gratuită a unui interpret. Acest standard de procedură juridică justă este universal în aplicare și nu se referă la drepturile lingvistice ale minorităților naționale ca atare. Mai degrabă, principiile pe care se întemeiază sînt cele de egalitate și nediscriminare în fața legii. Respectul acestor principii este vital mai ales cu privire la acuzațiile de crimă și procedurile aferente. Ca o consecință, Articolul 14, paragraful 3, punctul a al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** cere ca orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale să fie „*prompt și detaliat informată, într-o limbă pe care o înțelege, despre natura și motivele acuzației ce i se aduc*”. Articolul 6, paragraful 3, punctul a al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** stipulează aceeași prevedere în termeni aproape identici. În plus, Articolul 5, paragraful 2 al **Convenției** mai sus menționate cuprinde aceeași prevedere în legătură cu arestul. Mai mult, Articolul 14, paragraful 3 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** stipulează dreptul fiecăruia „*în condiții de deplină egalitate*”... „*(e) să examineze, or să ceară examinarea martorilor acuzării și de a obține citarea și examinarea propriilor martori în aceleași condiții ca și cele pentru martorii acuzării*”. În această privință, Articolul 14, paragraful 3, punctul f) al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice** și Articolul 6, paragraful 3, punctul e) al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale** garantează dreptul fiecărei persoane de „*a fi asistată în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită în timpul ședinței de judecată*”. În timp ce aceste garanții cu referință explicită la folosirea limbii materne sînt prevăzute special pentru procedurile penale, reiese, din dreptul fundamental la egalitate în fața tribunalelor și a judecătoriilor, prevăzut și în prima propoziție a Articolului 14 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice**, că orice procedură juridică poate fi considerată cu atît mai echitabilă cu cît condițiile în care ea se desfășoară sînt mai echitabile. Această definiție, referitoare în egală măsură la alegerea limbii folosite în toate procedurile, trebuie să constituie pentru state un ghid în dezvoltarea unor linii politice menite să asigure o justiție egală și eficientă.

Mai general, Articolul 7, paragraful 1 din **Carta Europeană a Limbilor Regionale și Minoritare** declară că statele trebuie să-și întemeieze politica, legislația și practica pe obiective și principii cum ar fi „*recunoașterea limbilor regionale și minoritare ca o expresie a bogăției culturale*” și „*necesitatea unei acțiuni hotărîte pentru promovarea limbilor regionale sau minoritare în vederea salvagărdării lor*”. Articolul 7, paragraful 4 al **Cartei Europene** stipulează că „*în determinarea politicii lor față de limbile regionale sau minoritare, ... părțile se angajează să ia în considerare necesitățile și dorințele exprimate de grupurile ce folosesc aceste limbi*”. Mai mult, Articolul 15 al **Convenției-Cadru** angajează statele să „*creeze condițiile necesare pentru participarea efectivă a persoanelor aparținând minorităților naționale la viața culturală, socială și economică și la treburile publice, în*

*special acelea care le afectează direct*". Dacă se iau în considerare standardele mai sus menționate, laolaltă cu importanța pe care o prezintă într-o societate democratică accesul efectiv la justiție, este firesc să se aștepte din partea statelor ca, atît cît este posibil, să asigure dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a se exprima în limba lor maternă în cursul oricărei proceduri juridice (fie ea penală, civilă sau administrativă) respectînd și drepturile celorlalți și menținînd integritatea proceselor, inclusiv în cadrul instanțelor de apel.

19. Întrucît accesul la justiție este vital în exercitarea drepturilor omului, gradul de facilitare și directete în care o persoană poate participa la procedurile existente, constituie măsura acestui acces. Procedurile judiciare desfășurate în limba/limbile persoanelor aparținînd minorităților naționale asigură, de aceea, accesul mai ușor și direct al acestor persoane.

Pe acest fond, Articolul 9 din **Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare** prevede că, în măsura posibilităților și la cererea uneia din părți, toate procedurile judiciare să se desfășoare în limbile regionale sau minoritare. Adunarea Generală a Consiliului Europei, a ajuns la aceeași concluzie în Articolul 7, paragraful 3 al **Recomandării nr. 1201** care prevede că „În regiunile în care locuiește un număr considerabil de persoane aparținînd unei minorități naționale, aceste persoane au dreptul de a folosi limba maternă în contactele lor cu autoritățile administrative și în dezbaterile în fața instanțelor judecătorești și a autorităților legale”. În consecință, statele vor adopta politici corespunzătoare de angajare și perfecționare a personalului din justiție.

#### **Privarea de libertate**

20. Regula 51, paragrafele 1 și 2 din **Regulile standard minime privind tratamentul prizonierilor ale Națiunilor Unite** cît și Regula 60, paragrafele 1 și 2 ale **Regulilor europene pentru penitenciare ale Consiliului Europei** subliniază importanța dreptului persoanelor încarcerate de a fi înțelese de către administrația penitenciarelor, precum și importanța înțelegerii administrației penitenciarelor de către deținuți. Aceste prevederi nu se referă la drepturile minorităților ca atare. Totuși, luînd în considerare dorința exprimată de persoanele afectate, potențialul lor numeric cît și principiul egalității și nediscriminării, prevederile menționate mai înainte capătă un caracter încă și mai obligatoriu în regiunile sau localitățile unde persoanele aparținînd minorităților naționale sînt prezente într-un număr semnificativ.

21. Regula 37 din **Regulile minime standard privind tratamentul prizonierilor ale Națiunilor Unite** cît și Articolul 43 (1) al **Regulilor europene pentru penitenciare a Consiliului Europei** confirmă dreptul prizonierilor de a comunica cu familiile lor, cu prietenii lor și cu persoanele sau reprezentanții organizațiilor din afara penitenciarelor. În lumina importanței drepturilor omului cum ar fi libertatea de exprimare și dreptul persoanelor de a-și folosi limba (maternă) în public și în particular, autorităților le revine obligația de a respecta aceste drepturi în cadrul prevederilor prevăzute de lege chiar și în penitenciare. În general, deținuților trebuie să li se permită să comunice în limba lor maternă atît prin viu grai cu ceilalți deținuți sau cu vizitatorii, cît și în corespondența personală. Totuși, anumite drepturi și libertăți ale persoanelor deținute pentru acte criminale pot fi limitate sau suspendate din motive de securitate publică în conformitate cu prevederile instrumentelor internaționale. Sub aspect practic, exercitarea drepturilor lingvistice de către persoanele deținute poate fi cel mai bine asigurat prin încarcerarea lor într-un loc unde limba lor este folosită în mod curent.

#### **Notă:**

1. Restricțiile menționate sînt incluse, de exemplu, în următoarele articole:  
Articolul 30 al **Declarației Universale a Drepturilor Omului**;

Articolul 19, paragraful 3 al **Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice;**  
Articolul 10, paragraful 2 al **Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.**

*Traducere de Judith-Andrea Kacsó*

Sursă: Foundation on Inter-Ethnic Relations, The Hague, 1998